

بررسی تاثیر اشتغال در فعالیتهای روزمره بزهکارانه

دکتر حسین ابوالحسن تنهایی* دکتر علی اصغر عباسی اسفجیر**

چکیده

از یک سو مفهوم سازی مشغولیت مبتنی بر این پیش است که فعالیتهای قراردادی و مشارکتی معین، اثر کاهنده بر میزان بزهکاری دارد، از سویی دیگر تحقیقات مرتبط با علقه های اجتماعی و انحرافات اجتماعی عنوان می کنند که میزان مشغول بودن فرد به فعالیتهای گوناگون باعث می شود که فرد برای کار خلاف وقت نداشته باشد. درگیر شدن در سرگرمی های مدرسه و خانه، اشتغال به فعالیتهای فوق برنامه، سرگرمی های خاص، عضویت در باشگاه های ورزشی و انجمن های ادبی، فرهنگی و علمی قاعدتا فرصت لازم را برای انجام بزهکاری از بین می برد. هیرشی متغیر مشارکت در بزهکاری را از طریق متغیر علقه اجتماعی که چهار عنصر دارد، تبیین می کند. این چهار عنصر شامل، دل بستگی و تعلق (به والدین، دوستان و معلمان)، تعهد؛ درگیر بودن و مشغول بودن (در فعالیتهای خانواده، مدرسه و فوق برنامه) و اعتقاد و باور (معتقد بودن و مسئول بودن در قبال قوانین) است. این مقاله با عنایت به پیش نظری نظریه ی فوق در صدد است رفتارهای بزهکارانه نوجوانان دختر و پسر را در شهر بابل از طریق عنصر درگیر بودن و مشغول بودن (در فعالیتهای خانواده، مدرسه و فوق برنامه، تبیین علی کند. این کار با یک پرسش نامه پیش تست و فراهم شده است. متغیرهای مستقل این پژوهش سبک های گذران اوقات فراغت هستند که از طریق تحلیل عاملی به عنوان یک عامل (متغیر مستقل) در نظر گرفته شده و عهده دار اثرگذاری بر متغیر وابسته هستند و بر اساس درصد تبیین واریانس که دارند مرتب شده اند. متغیر وابسته هم در این پژوهش متشکل از ۸ گویه در قالب تعداد دفعات انجام بزهکاری ارزیابی شده است. نتایج بدست آمده نشان می دهد، الف) بزهکاری به میزان قابل ملاحظه در بین رفتارهای نوجوانان موجود است. ب) میزان بزهکاری دختران و پسران اختلاف معنی داری دارد. ج) فعالیتهای اوقات فراغت معین و هدایت شده اثر کاهنده بر میزان بزهکاری دارد. د) با وجود یک رابطه معنی دار بین ۵ عامل منتج شده از تحلیل عاملی و متغیر وابسته نقش عضویت در باشگاه های ورزشی و انجمن های ادبی، فرهنگی و علمی قوی تر از چهار عامل دیگر است.

مفاهیم کلیدی:

بزهکاری، درگیر شدن، باور.

مقدمه

با رجوع به تبیین‌های نظری نظریه‌های مختلف انحرافات اجتماعی در زمینه جرم و بزهکاری به نظر می‌رسد که هر یک از آن‌ها با منطق علی و ویژه‌ای درصدد تبیین نوع خاصی از جرم، انحراف، بزهکاری و رفتارهای ضد اجتماعی بوده‌اند و هر نظریه از زاویه خاصی بخش‌هایی از واقعیت‌های مربوط به مسائل اجتماعی را تبیین کرده است. به عبارت دیگر، اگر در تبیین نظریه‌های انحراف، متغیر وابسته را چهار مفهوم، زیر بدانیم؛
 انحراف^۱، جرم^۲، بزهکاری^۳، و رفتارهای ضد اجتماعی^۴.

انحرافات اجتماعی را می‌توان بر حسب نوع به گروه‌های زیر تقسیم بندی کرد:
 مصرف مواد مخدر و سوء استفاده از دارو، خشونت، ضرب و جرح، قتل، تجاوز و آدم ربایی، همسر آزاری، کودک آزاری و سوء استفاده از کودکان، بزهکاری کودکان و نوجوانان، تن فروشی و قاچاق انسان به قصد انواع سوء استفاده، انحرافات‌های گسترده جنسی، شیوع برخی از بزه‌ها مانند سرقت و قاپ‌زنی، وجود کودکان خیابانی و کودکان در خیابان و کودکان کار، خودکشی، ناآرامی‌های اجتماعی مکرر و بی‌هدف یا با هدف‌های کم‌اهمیت، خیابان‌خوابی و انواع حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی که همراه با مسائل و مصائب اجتماعی و بهداشتی است، فساد اداری و مالی و شیوع ارتشاء و اختلاس (رئیس دانا: ۱۳۸۱)

ظهور نظریه‌هایی در جرم‌شناسی که در تبیین رفتارهای انحرافی بر تاثیر فعالیت‌های روزمره «کوهن و فلسون^۵ ۱۹۷۹» یا سبک زندگی (هیندلنگ، گاتفردسون و گاروفالو^۶ ۱۹۷۸) تاکید دارند، یکی از مهم‌ترین مراحل توسعه نظریه‌های جرم در ده‌های گذشته بوده است.

نظریه کنترل هم در تحلیل و تبیین کجرفتاری‌های اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته و از نظریه‌های با نفوذ حوزه جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی و جرم بوده است. موضوع و فرض اصلی در این نظریه این است که کجرفتاری نتیجه نبود کنترل اجتماعی است هم‌چنان که فروید گفته، افراد به طور طبیعی تمایل به کجرفتاری دارند، و اگر تحت کنترل قرار نگیرند چنین می‌کنند (رکلس، ۱۹۷۳: ۵۷-۵۵)

در سال ۱۹۶۱ والتر رکلس تئوری محدود کردن^۱ را مطرح نمود که این نظریه بزهکاری را بر اساس تعامل بین دو شکل کنترل درونی و بیرونی و محدودیت‌هایی که به همراه دارند، تبیین

¹ Deviance

² Crime

³ Delinquency

⁴ Anti-social behavior

⁵ Cohn & Felson

⁶ Hindelang, Gottfredson & Garofalo

می‌کند. فرض نظریه این است که برای هر فردی یک سری محدودیت‌ها و کنترل‌کننده‌های ساختار بیرونی و ساختار درونی وجود دارد که هر دوی این کنترل افراد را در برابر بزهکاری محافظت نموده و مصون می‌دارد. البته برای این نظریه هم بزهکاری و هم هم‌نواایی قابل تبیین است. این نظریه نشان می‌دهد که جامعه، یک سری عوامل جاذب و دافع در رابطه با بزهکاری را برای نوجوانان تولید می‌کند.

نظریه‌ی کنترل اولیه والتر رکلس

یک سری از نظریه‌های کنترل غیررسمی در دهه ۱۹۵۰ مطرح شدند که در مفهوم‌سازی نظریه‌های مدرن کنترل نقش مهمی ایفا کردند. یکی از این نظریه‌های فراگیر مربوط به رکلس، موسوم به نظریه محدود کردن است. او تصور می‌کرد که نظریه‌های جرم‌شناسی در این زمینه که چرا بعضی از افراد با وجود این که در معرض شرایط مجرمانه قرار می‌گیرند، ولی مجرم نمی‌شوند، تبیینی ندارند. همان‌طور برخی از نوجوانان با وجود زندگی در مناطق جرم‌خیز، رفتارهای بزهکارانه ندارند. او نتیجه‌گیری می‌کند که آن‌ها به طریقی از انجام رفتارهای بزهکارانه مصون می‌مانند. بنابراین نظریه او متمرکز بر عواملی است که نوجوانان را از انجام بزهکاری مصون می‌دارد.

او دو نوع محدود کردن را مطرح می‌نماید: درونی، بیرونی.

۱- منبع اولیه محدود کردن درونی، خود پنداره است. خودپنداره^۲ مطلوب، «یک شکل کنترل درونی» است که نوجوانان را از بزهکاری مصون نگه می‌دارد.

۲- محدود کردن بیرونی شامل نظرات والدین و نظرات مدرسه و آموزشگاه است. «کنترل مستقیم».

نظریه فوق هم‌چنین متغیرهای دیگری را که ویژگی جذب و دفع برای نوجوانان دارند، مطرح می‌کند. «مانند: فقر، خرده فرهنگ بزهکار، عصبانیت و ناکامی».

رکلس معتقد است که محدود کردن درونی در زمینه کنترل جرم، قوی‌تر، مهم‌تر و موثرتر از محدود کردن بیرونی عمل می‌کند.

افرادی که فاقد میزان بالای محدود کردن درونی باشند، احتمال کمی دارد که از طریق محدود کردن بیرونی کنترل شوند. برای مثال بیکاری و نبود فرصت آموزشی ممکن است افراد را به سمت انحراف سوق دهد اما در تحلیل نهایی اگر خودپنداره قوی داشته باشد، می‌تواند نقش بازدارندگی ایفا کند.

¹ Containment theory

² Self-concept

عناصر محدود کردن

جدول ۱: عناصر و معرفهای نظریه محدود کردن رکلس

بیرونی	درونی
<ul style="list-style-type: none"> • تقویت نهادی هنجارها، اهداف و انتظارات • وجود یک سری انتظارات اجتماعی مقبول • ارزش‌های سالم و جایگزین • فرصت پذیرش • ارائه قواعد اخلاقی همسان 	<ul style="list-style-type: none"> • خود تنظیمی • قوت نفس • بسط فراخود • قدرت تحمل ناکامی • مقاومت در برابر انحراف • توانایی در دستیابی به رضایت • عقلانیت کاهش تنش

نظریه پیوند اجتماعی هیرشی

هیرشی که مهم‌ترین پایه‌گذار این نظریه است موضوع پیوند اجتماعی را مطرح می‌سازد. او معتقد است گرفتاری زمانی واقع می‌شود که پیوند میان فرد و جامعه ضعیف باشد یا گسسته شود (هیرشی ۱۹۶۹:۳۴؛ در ممتاز، ۱۳۸۱:۱۲۰) هم‌چنین او در کتاب پیوندهای اجتماعی نظریه کنترل اجتماعی موضوع پیوندهای اجتماعی را مورد آزمون قرار داده است. وی ابتدا تعریف واژه بزهکاری را آورده و فرد بزهکار را شخصی می‌داند که از تقیدات اجتماعی آزاد است و در واقع به عقیده وی بزه زمانی اتفاق می‌افتد که فرد نسبت به قید و بندهای اجتماعی کم اعتنا یا بی‌اعتنا باشد. این تقیدات را در قالب چهار مفهوم مطرح می‌کند. (مشکانی و دیگران، ۱۳۸۱:۱۰)

هیرشی معتقد است که چهار عنصر اصلی باعث پیوند فرد و جامعه می‌شوند و فقدان آنها نقش اساسی در درگیر شدن و گرفتاری نوجوانان به بزهکاری دارند:

- ۱- وابستگی و دل‌بستگی^۱: شامل پیوندهای احساسی جوانان به دیگر مردم و دل‌بستگی و وابستگی به والدین و معلمان که به عنوان خصوصیات مهم و حساس مدنظر است.
- ۲- تعهد^۲: در اصطلاح به عنوان اهداف و آرزوهای جوانان قابل سنجش است و شامل سرمایه‌گذاری احساسی و عقلانی است.
- ۳- درگیری^۳: سرمایه‌گذاری رفتاری در کنش‌های قراردادی که مانع رفتارهای بزهکارانه است.
- ۴- اعتقاد^۴: طرز تلقی مثبت فرد از مفاهیم اخلاقی و هنجاری که مانع گرایش فرد به سوی بزهکاری است.

^۱ Attachment

^۲ Commitment

^۳ Involvement

^۴ Belief

هیرشی معتقد است که هر بعد پیوند اجتماعی به طور جداگانه و به صورت اثر خالص می‌تواند در تبیین بزهکاری موثر باشد. اگرچه مفهوم کنترل اجتماعی در کارهای هیرشی و سایر متقدمین کنترل به روشنی تعریف نشده است، اما در مجموع می‌توان گفت که کنترل اجتماعی در مفهوم هیرشیایی آن عبارت است از مکانیسمی که هدفش بازدارندگی از انحراف و تواناسازی افراد در زمینه همنوایی است.

هیرشی (۱۹۶۹)، نظریه پرداز نظریه‌ی کنترل در «عوامل بزهکاری»، تحقیقی همه جانبه در عرصه استفاده از اطلاعات خود گزارشی انجام داد که عناصر نظریه پیوند اجتماعی او، به موضوع مورد علاقه‌ای برای جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان انحراف اجتماعی تبدیل شده است. برای مثال: عنصر پیوستگی و دل‌بستگی با عامل خانواده در ارتباط می‌باشد. عنصر تعهد به جرم با روابط دوستی در ارتباط می‌باشد، بدین نحو که، همنوایی با دوستان در زمینه ارتکاب به جرم از کانال‌های ارتباطی نزدیک شروع می‌شود. عنصر گرفتاری و درگیری و مشغول بودن با عوامل مدرسه‌ای، عادات مطالعه، کار کردن، زمان‌بندی و وقتی که برای تماشای تلویزیون صرف می‌کنیم، در ارتباط است. سرانجام این که، هیرشی به رابطه قوی بین بزهکاری خود گزارشی و این جمله که می‌گویند: "هر وقت قانون شما را کنار گذاشت، شما هم قانون را نادیده می‌گیرید"، رسید. در واقع این جمله اساس ارزیابی‌بخش اعتقادی نظریه هیرشی است.

در ذیل چند نمونه سوال، جهت ارزیابی عناصر چهارگانه که هیرشی به عنوان معرف‌های سنجش پیوند اجتماعی در قالب متغیرهای مستقل بکار برده و به صورت تست نظریه کنترل اجتماعی استفاده نموده، اشاره می‌شود.

الف) دل‌بستگی و پیوستگی:

- ۱- همیشه کسی هست که در زمان نیاز، به وی مراجعه کنم.
- ۲- دوستان صمیمی زیادی دارم.
- ۳- هیچ‌گونه اشتیاقی به ترک نمودن پدر و مادرم ندارم.
- ۴- والدینم، الگوهای خوبی برایم هستند.

ب) تعهد:

- ۱- سیگار نمی‌کشم.
- ۲- مشروبات الکلی مصرف نمی‌کنم.
- ۳- مدرسه‌ام را ترک نمی‌کنم.
- ۴- انجام امور مذهبی نظیر کلیسا «مسجد» رفتن را ترک نمی‌کنم.
- ۵- وقت زیادی دارم.

۶- در فعالیتهای مدرسه مشارکت دارم.

ج) فعالیتهای روزمره و مشغول بودن:

۱- وقتم را تلف نمی‌کنم. «وقتم را هدر نمی‌دهم»

۲- بیشتر وقتم را با خانواده‌ام سپری می‌کنم.

۳- در فعالیتهای فوق برنامه مدرسه مشارکت می‌کنم.

۴- من معمولاً سرم خیلی شلوغ هست.

د) اعتقاد:

۱- مهم است که از خودم یک خانه داشته باشم.

۲- مهم است که به پلیس احترام بگذارم.

۳- معلمان، آدم‌های خوبی هستند.

۴- عموماً، قانون باید رعایت بشود.

نظریه کنترل اجتماعی و نقش غنی‌سازی اوقات فراغت در پیش‌گیری از جرم

به طور قراردادی، در علوم اجتماعی گرایش‌ها و تمایلات نظری و تجربی نسبت به مطالعه علل زیربنایی پیش‌گیری از وقوع جرم وجود دارد تا از این طریق، به درک و توضیح اشکال پیش‌گیری از وقوع جرم و کنترل آن پرداخته شود.

هیرشی علت هم‌نوايي افراد با هنجارهای اجتماعی را پیوند اجتماعی آن‌ها دانسته است. او مدعی است که پیوند میان فرد و جامعه مهم‌ترین علت هم‌نوايي و عامل کنترل رفتارهای فرد است و ضعف این پیوند یا نبود آن موجب اصلی کج‌رفتاری است. (صدیق، ۱۳۸۳: ۲۰)

هیرشی چهار جزء اصلی پیوند شخص با جامعه را که مانع انحراف و کج‌رفتاری می‌شود، توضیح داده است. یکی از این چهار بعد در تبیین نظری ما حائز اهمیت است. بیشتر افراد در طول زندگی خود زمان و انرژی محدودی دارند. درگیری در امور زندگی روزمره وقت زیادی نیاز دارد و خود باعث محدود شدن رفتار می‌شود. افراد بیکار وقت بیشتری برای هنجارشکنی دارند در حالی که کسی که کار می‌کند، خانواده‌ای تشکیل داده و سعی می‌کند در حرفه خود موفق باشد وقت و انرژی اضافی برای ارتکاب جرم را ندارد به همین دلیل بیشتر جرم‌شناسان معتقدند که افزایش سال‌های تحصیل، انجام خدمت نظام وظیفه و فراهم بودن تسهیلات ورزشی باعث کاهش کج‌رفتاری در میان نوجوانان می‌گردد. (ممتاز ۱۳۸۱: ۱۲۲)

با توجه به بحث فوق در ارتباط با:

اهمیت اوقات فراغت در زندگی، کیفیت و نحوه گذران اوقات فراغت، کارکردهای فردی و اجتماعی گذران اوقات فراغت، تاثیر روانی و معنوی اوقات فراغت

اوقات فراغت نقش محوری در فرآیند زندگی اجتماعی خواهد داشت. زیرا با توجه به کارکردهایش خواهد توانست، انرژی و وقت جوانان و نوجوانان را در مسیر جهت‌هائی با برنامه‌ریزی مدون سوق دهد و فرصتهای اضافی که آنها را دچار بی‌برنامه‌گی و سرگردانی می‌کند، خواهد گرفت.

با این توضیح اگر:

- اهمیت اوقات فراغت در زندگی جوانان و نوجوانان برای مسئولین روشن شود.
- کیفیت و نحوه گذران اوقات فراغت توسط خانواده‌ها دقیقاً کنترل گردد.
- جایگاه اوقات فراغت در برنامه‌ریزی زندگی اجتماعی گنجانده شود.
- اهمیت و کارکردی که در فرایند زندگی اجتماعی دارد، عملیاتی گردد.
- ابعاد اوقات فراغت و تفکیک سنی و جنسی آن در برنامه‌ریزی لحاظ گردد.
- کارکردهای فردی و اجتماعی گذران اوقات فراغت صراحتاً به خانواده‌ها آموزش داده شود.
- رویکردهای نظری جامعه‌شناسی اوقات فراغت توسط افرادی که در تولید علمی جامعه سهیم‌اند، آشکار گردد.
- نتایج حاصل از تاثیر روانی و معنوی گذران اوقات فراغت توسط خانواده‌ها احساس گردد.

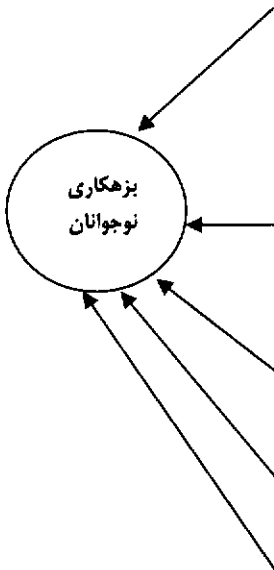
انتظار می‌رود با توجه به دستگاہ نظری هیرشی:

- افراد در طول زندگی خود زمان و انرژی محدودی پیدا کنند.
- درگیری در امور زندگی روزمره و اوقات فراغت مناسب، وقت زیادی نیاز خواهد داشت و در نتیجه باعث محدود شدن رفتار انحرافی می‌شود.
- افراد بیکار و بیهوده وقت بیشتری برای هنجارشکنی نخواهند داشت.
- وقت و انرژی اضافی برای ارتکاب جرم را از دست خواهند داد.

ابعاد و معرفهای مشغولیت و فعالیتهای روزمره در نظریه کنترل اجتماعی

جدول ۲: ابعاد و معرفهای مشغولیت و فعالیتهای روزمره در نظریه کنترل اجتماعی

شاخص و بعد مشغول بودن و فعالیتهای روزمره	معرفهای مشغول بودن و فعالیتهای روزمره
فعالیت‌های مربوط به عضویت در باشگاه‌های ورزشی انجمن‌های ادبی انجمن‌های فرهنگی انجمن‌های علمی	عضویت در کلوب‌های ورزشی
	عضویت در کتاب‌خانه مدرسه و محله و مسجد
	عضویت در انجمن علمی مدرسه
	عضویت در گروه کوه‌نوردی
	عضویت در انجمن‌های خیریه
	عضویت در فعالیتهای فوق برنامه
	عضویت در تیم‌های ورزشی
فعالیت‌های داخل خانه	تماشای تلویزیون
	خواندن کتاب یا مجله
	اینترنت
فعالیت‌های بیرون از خانه	گفتگوی با اعضای خانواده
	رفتن به پارک
	ورزش کردن تفریحی
فعالیت‌های بدون برنامه و ساختار	خرید کردن
	ملاقات با دوستان
	شرکت گاه‌گاهی در جلسات دوستی
کارکردهای فردی و خود خواسته	پیاپی
	سر زدن به بستگان

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش، تمامی نوجوانان ۱۳ تا ۱۹ ساله شهرستان بابل که در تاسیسات ۱۳۸۶ در آن شهر ساکن بوده‌اند.

روش‌های آماری تحلیل داده‌ها:

داده‌های پژوهش با روش‌های آماری توصیفی و استنباطی متناسب با سطح اندازه‌گیری متغیرها و کمی و کیفی بودن آنها و پارامتریک و ناپارامتریک بودن آنها مورد ارزیابی قرار گرفت. برای بخش توصیفی شاخص‌های پراکندگی از میانگین و انحراف معیار و برای شاخص مرکزی از میانگین و میانگین استفاده شده است. همچنین جهت بررسی شکل توزیع نمرات از منحنی نرمال استفاده گردید.

در بخش آمار استنباطی جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش با توجه به ماهیت داده، نوع متغیر، مقیاس اندازه‌گیری مستقل و یا وابسته بودن نمونه‌ها، استراتژی مناسب انتخاب شده و داده‌ها مورد تحلیل و تفسیر قرار گرفتند. جهت آماده‌سازی داده‌ها ابتدا تحلیل عاملی صورت گرفته و سپس با عنایت به میزان روایی قابل قبول دو نوع تحلیل چندگانه‌ی آماری «یعنی تحلیل رگرسیون چند متغیری و الگوسازی معادلات ساختاری» به کار رفته است. پژوهش حاضر در چهار مرحله انجام شد:

۱- آماده‌سازی ابزارهای پژوهش، قبل از اجرا. اطمینان از اعتبار و روایی پرسش‌نامه. یعنی «تعدادی از سوالات اولیه حذف، تعدادی اصلاح و برخی هم جهت ساختار مناسب ابزار، جایجا شدند».

۲- نمونه‌گیری: برای انتخاب نمونه‌های موردنظر پژوهش، و جهت خنثی نمودن خطاهای نمونه‌گیری و افزایش اعتبار بیرونی^۱، پاسخ‌گویان از تمام نقاط شهر به شیوه زیر انتخاب شدند:

۲-۱- ابتدا بر اساس آمارهای رسمی استانی جمعیت ۱۳ تا ۱۹ ساله شهرستان در نظر گرفته شد.

۲-۲- جهت یافتن پاسخ‌گویان مناسب با اندازه نمونه محاسبه شده مکان‌هایی در نظر گرفته شد.

۲-۳- پرسش‌گرانی انتخاب شدند که سه ویژگی داشته باشند. انگیزه علمی داشته باشند، دقیق باشند، صادقانه کار کنند، طبق برنامه زمانی که به آنها محول شده عمل کنند و با تکنیک‌های علمی و اجرایی تحقیق آشنایی کامل داشته باشند. «در عین حال آموزش‌های لازم هم داده شد.»

۲-۴- این پرسش‌گران با روش نمونه‌گیری اتفاقی پاسخ‌گویان را انتخاب نمودند.

۲-۵- تمام مصاحبه‌ها در یک فاصله زمانی ۱۰ روزه انجام و اطلاعات جمع‌آوری گردید.

فرضیه‌ها

۱- بین میزان انجام فعالیت‌های مربوط به عضویت در باشگاه‌های ورزشی، انجمن‌های ادبی، انجمن‌های فرهنگی و انجمن‌های علمی و میزان بزهکاری رابطه معکوس وجود دارد. یعنی هرچه میزان انجام فعالیت‌های مربوط به عضویت در باشگاه‌های ورزشی، انجمن‌های ادبی، انجمن‌های فرهنگی و انجمن‌های علمی افراد نوجوان بیشتر شود، میزان بزهکاری کمتر می‌شود.

۲- بین انجام فعالیت‌های درون‌خانه و میزان بزهکاری رابطه معکوس وجود دارد. یعنی هرچه انجام فعالیت‌های درون‌خانه افراد نوجوان بیشتر شود میزان بزهکاری کمتر می‌شود.

^۱ External validity

۳- بین انجام فعالیتهای بیرون خانه و میزان بزهکاری رابطه معکوس وجود دارد. یعنی هر چه انجام فعالیتهای بیرون خانه در افراد نوجوان بیشتر شود میزان بزهکاری کمتر می شود.

۴- بین انجام فعالیتهای بدون ساختار و بدون برنامه و میزان بزهکاری رابطه معکوس وجود دارد. یعنی هر چه انجام فعالیتهای بدون ساختار و بدون برنامه بیشتر شود، میزان بزهکاری کمتر می شود.

۵- بین انجام کارهای فردی و خودخواسته و میزان بزهکاری رابطه معکوس وجود دارد. یعنی هر چه انجام فعالیتهای بدون ساختار و بدون برنامه بیشتر شود، میزان بزهکاری کمتر می شود.

توصیف متغیر وابسته:

متغیر وابسته در این پژوهش با ۸ گویه سنجیده شده است. «که البته برخی از گویه‌ها از نوع خفیف و قابل اغماض و بدون توبیخ بوده و در واقع به عنوان بزهکاری بدون توبیخ رسمی عنوان می شود». شاخص کلی بزهکاری با میانگین نمره ۱/۵۳ حاکی از وقوع بزهکاری تقریباً در حد متوسط در جامعه آماری فوق است. کوچکترین میانگین مربوط به گویه «۵»، «از دوستانت چیزی را بلند کرده باشی» است و بزرگترین میانگین مربوط به گویه «۱» «دروغ گفتن» است. کوچکترین انحراف معیار مربوط به گویه «۵» «از دوستانت چیزی را بلند کرده باشی» است، که مبین توافق پاسخ‌گویان روی جواب داده شده است.

جدول ۳: گویه‌های هشت‌گانه شاخص در متغیر وابسته «بزهکاری» و آماره‌های توصیفی مربوط به هر گویه

تعداد	انحراف معیار	میانگین	گویه‌هایی که متغیر وابسته را اندازه‌گیری می‌کنند
۱۴۵	۱/۴۰	۲/۵۸	۱) دروغ گفتن
۱۴۰	-/۹۶	۰/۳۹	۲) یک چیزی را از مغازه گرفته باشی بدون این که پولش را داده باشی.
۱۴۸	۱/۱۱	۱/۱۲	۳) تاخیر ناراحت‌کننده اعضای خانواده در مراجعه‌تان با منزل
۱۳۹	۱/۶۸	۱/۸۶	۴) تقلب در امتحان مهم درسی
۱۴۰	۰/۸۰	۰/۳۳	۵) از دوستانت چیزی را بلند کرده باشی
۱۵۰	۱/۵۱	۱/۶۹	۶) شرکت در یک دعوا یا بگو و مگو
۱۵۰	۱/۳۶	۰/۹۹	۷) ارتباط با یک جنس مخالف (تلفنی)
۱۵۰	۱/۶۴	۰/۸۸	۸) داد و بیداد کردن در یک صف

نکته، نمره‌گذاری طیف صفر تا چهار «۰=۰ بار، ۱=۱ بار، ۲=۲-۵ بار، ۳=۳-۱۰ بار، ۴=۴-۱۰ بار و بیشتر بار» می باشد.

جدول ۴: ضريب روايي و کفايت نمونه، میانگين نمره در بعد، بار عاملی در کل شاخص متغير وابسته

گويه	ردیف متغير	شماره متغير به ترتيب بار عاملی قوی	بار عاملی مرتب شده	روايی و کفايت نمونه
(۱) دروغ گفتن	۱	۵	۰/۸۹	$\alpha = ۰/۸۷$ $F = ۶۵/۰۸$ $Sig = ۰/۰۰۰۰$ $N = ۱۵۰$ $KMO = ۰/۸۲$ $Df = ۲۸$ $Sig = ۰/۰۰۰۰$
(۲) یک چیزی را از مغازه گرفته باشی بدون اینکه پولش را داده باشی.	۲	۶	۰/۸۷	
(۳) تاخير ناراحت کننده اعضای خانواده در مراجعه با منزل	۳	۲	۰/۸۱	
(۴) تقلب در امتحان مهم درسی	۴	۷	۰/۷۹	
(۵) از دوستان چیزی را بلند کرده باشی	۵	۸	۰/۶۶	
(۶) شرکت در یک دعوا یا بگو و مگو	۶	۱	۰/۶۲	
(۷) ارتباط با یک جنس مخالف	۷	۳	۰/۶۰	
(۸) داد و بیداد کردن در یک صف	۷	۴	۰/۶۰	

درصد کل واریانس تبیین شده = 62/82 (% of variance)

بر اساس اطلاعات جدول ۴ که از طریق تحلیل عامل تاییدی^۱ درصدد بیان اعتبار سازه‌ای^۲ برای شاخص بزهکاری است، آمارهای تحلیل عاملی، گویه‌های تشکیل دهنده شاخص بزهکاری و ضريب روايي هر ۸ گويه در یک عامل دارای بار عاملی مطلوب هستند. و ضريب کایزر معنی‌دار و با دقت بالا به معنی کفايت مطلوب برای تحلیل عاملی مناسب تشخیص داده شده است. درصد کل واریانس تبیین شده (۶۲/۸۲) می‌باشد و شاخص روايي ۰/۸۲ با مقدار F معنی‌دار موید همبستگی درونی قوی و معنی‌دار گویه‌های بزهکاری است.

توصیف‌های متغيرهای مستقل:

متغيرهای مستقل این پژوهش سبک‌های گذران اوقات فراغت و فعاليت‌های روزمره زندگی هستند که از طریق تحلیل عاملی به عنوان ۵ عامل «متغير مستقل» خوشه‌بندی شده‌اند و عهده‌دار اثرگذاری بر متغير وابسته هستند و بر اساس درصد تبیین واریانس که دارند، مرتب شده‌اند. (جدول ۵)

^۱ Confirmatory Factor Analysis

^۲ Construct Validity

جدول ۵: عامل‌های استخراج شده، بار عاملی در عامل‌ها، مقدار ویژه و درصد تبیین شده در تحلیل

عامل‌های استخراج شده پنج گانه					
فعالیت‌های روزمره سیک‌های گذران اوقات فراغت	عضویت در باشگاه‌های ورزشی انجمن‌های ادبی انجمن‌های فرهنگی انجمن‌های علمی	فعالیت‌های داخل خانه	فعالیت‌های بیرون از خانه	فعالیت‌های بدون برنامه و ساختار	کارهای فردی و خودخواسته
عضویت در کلوب‌های ورزشی	۰-۹۸۳				
عضویت در کتابخانه مدرسه و محله و مسجد	۰-۹۸۳				
عضویت در انجمن علمی ترسه	۰-۹۸۳				
عضویت در گروه کوه‌نوردی	۰-۹۸۲				
عضویت در انجمن‌های خیریه	۰-۹۳۵				
عضویت در فعالیت‌های فوق برنامه	۰-۸۳۱				
عضویت در تیم‌های ورزشی	۰-۷۵۳				
تماشای تلویزیون		۰-۸۳۶			
خواندن کتاب یا مجله		۰-۸۲۳			
اینترنت		۰-۷۷۲			
گفتگوی با اعضای خانواده		۰-۷۱۳			
رفتن به پارک			۰-۹۳۳		
ورزش کردن تفریحی			۰-۷۸۲		
خرید کردن			۰-۵۰۵		
ملاقات با دوستان				۰-۸۱۶	
شرکت گاه‌گاهی در جلسات دوستی				۰-۷۸۷	
پیاده‌روی				۰-۶۵۲	
سرزدن به بستگان					۰-۸۷۳
مقدار ارزش ویژه	۶۰۰۰۲	۲۰۲۱۳	۱۰۹۹۳	۱۵۸۰	۱۰۰۲۹
درصد واریانس تبیین شده	۳۳،۳۳۷	۱۲،۲۹۷	۱۰،۵۱۸	۸،۷۷۹	۵،۷۱۷

تبیین و آزمون فرضیه‌های تحقیق:

الف: تحلیل رگرسیونی:

جدول ۶: ضرایب استاندارد شده رگرسیون و خطای معیار برآورد برای فعاليت‌های روزمره به تفکیک جنسیت

رفتارهای بزهکارانه دختران		رفتارهای بزهکارانه پسران		جنسیت
خطای معادله تخمین SE	وزن رگرسیونی استاندارد β	خطای معادله تخمین SE	وزن رگرسیونی استاندارد β	فعاليت‌های روزمره
.۰۱۴	-.۲۰۴*	.۰۰۴	-.۲۵۴*	عضویت در کلوب‌های ورزشی
.۰۰۳	-.۳۷۸*	.۰۰۶	-.۱۷۸*	عضویت در کتابخانه مدرسه و محله و مسجد
.۰۰۱	-.۲۸۳*	.۰۱۰	-.۱۸۳*	عضویت در انجمن علمی درسه
.۱۱۹	-.۰۶۲	.۰۱۴	-.۲۱۳*	عضویت در گروه کوهنوردی
.۱۰۲	-.۱۰۰	.۱۲۲	-.۱۰۵	عضویت در انجمن‌های خیریه
.۰۰۵	-.۳۸۱*	.۰۰۹	-.۲۰۱*	عضویت در فعاليت‌های فوق برنامه
.۰۹۲	-.۲۵۰*	.۰۰۲	-.۷۵۰*	عضویت در تیم‌های ورزشی
.۱۳۳	-.۱۹۴*	.۱۳۳	-.۰۹۴	تماشای تلویزیون
.۲۳۳	-.۱۸۰*	.۲۳۳	-.۰۸۰	خواندن کتاب یا مجله
.۰۱۴	-.۲۲۸*	.۱۰۴	-.۲۱۸*	اینترنت
.۱۰۶	-.۱۴۱	.۱۳۶	-.۱۲۰	گفتگوی با اعضای خانواده
.۱۱۹	-.۰۰۵	.۱۰۶	-.۰۹۵	رفتن به پارک
.۰۰۵	-.۲۰۰	.۰۸۵	-.۲۳۳*	ورزش کردن تفریحی
.۰۱۴	-.۱۹۵	.۰۱۴	-.۱۰۵	خرید کردن
.۱۷۹	.۱۳۰	.۰۷۳	.۰۹۰	ملاقات با دوستان
.۰۳۳	-.۱۲۱	.۰۰۳	-.۱۱۱	شرکت گاه‌گاهی در جلسات دوستی
.۱۱۱	-.۰۰۳	.۱۱۱	-.۰۶۳	پیاده‌روی
.۰۲۴	-.۱۳۰	.۰۰۶	-.۱۰۰	سرزدن به بستگان

*p<05

ب: تحلیل معادلات ساختاری^۱

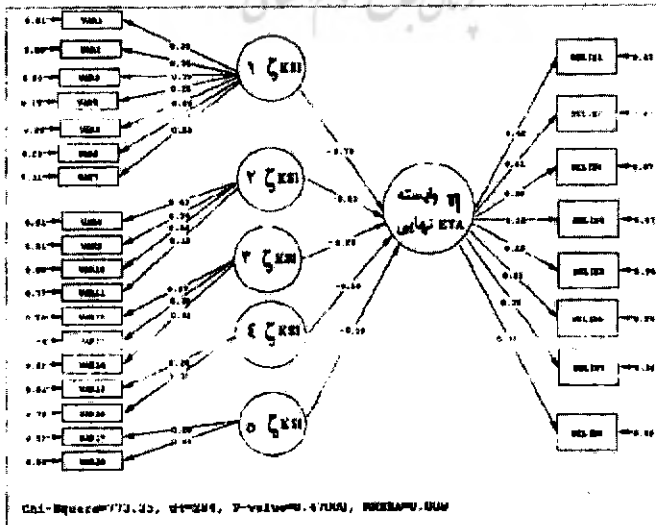
در جدول زیر اطلاعات مربوط به مدل خلاصه شده لیزرل گزارش شده است.

جدول ۷: جدول مدل خلاصه شده لیزرل

۲۶	تعداد متغیرهای ورودی
۸	تعداد متغیرهای ورودی وابسته (Y)
۱۸	تعداد متغیرهای ورودی مستقل (X)
۱	تعداد متغیرهای مکنون وابسته اتا (ETA)
۵	تعداد متغیرهای مکنون مستقل کسای (KSI)
۱۵۰	تعداد

۲۶ گویه در این مدل حضور دارند که به عملیاتی کردن ۵ متغیر مکنون می‌پردازند. در بررسی مدل زیر var 1 تا var 8 و Delin 1 تا Delin 8 به ترتیب متغیرهای مستقل و وابسته آشکار هستند. کسای ۱ و کسای ۲ و کسای ۳ و کسای ۴ و کسای ۵ «KSI» «ζ» متغیرهای مستقل پنهان هستند که از طریق ۱۸ متغیر آشکار مستقل و به کمک شاخص لاندا «λ» اندازه‌گیری شده‌اند. اتا «ETA» «η» به عنوان متغیر وابسته نهایی پنهان مدنظر است که از طریق ۸ متغیر آشکار وابسته و به کمک شاخص لاندا «λ» اندازه‌گیری شده است.

نمودار ۱: مدل لیزرل: عوامل موثر بر بزهکاری نوجوانان

¹ Structural Equation Models

نتیجه آزمون فوق نشان می‌دهد با توجه به شاخص یا جذر برآورد واریانس، خطای تقریب^۱ RMSEA در آن کم‌تر از ۰/۵ بوده است؛ لذا می‌توان گفت مدل فوق برازش خوبی از معرف‌های داده‌های واقعی داشته است. این بدان معناست که متغیرهای فوق صلاحیت لازم جهت به‌کارگیری در قالب یک مدل نهایی پژوهش را دارند. رایج‌ترین این شاخص‌ها، شاخص احتمالی آماری کای‌اسکوئر است که اهمیت اختلاف بین مدل برازش شده و ماتریس کوواریانس ناشی از نمونه مشاهده شده را بیان می‌دارد. یافته‌های این نمودار در راستای نتایج تحلیل عاملی است.

فرضیه صفر در این تحلیل مبین این است که تفاوتی بین مدل برازش شده و ماتریس نمونه وجود ندارد. بنابراین کای‌اسکوئر^۲ که به لحاظ آماری معنی‌دار نیست نشان می‌دهد که مدل دقیقاً معرف و نماینده داده‌های مشاهده شده می‌باشد.

همان‌طور که نمودار ۱ نشان می‌دهد میزان تاثیر معکوس شاخص‌های پنج‌گانه فعالیت‌های روزمرع و مشغول بودن با میزان‌های:

- انجام فعالیت‌های مربوط به عضویت در باشگاه‌های ورزشی، انجمن‌های ادبی، انجمن‌های فرهنگی و انجمن‌های علمی ۰/۷۰-
- انجام فعالیت‌های درون خانه ۰/۳۱-
- انجام فعالیت‌های بیرون خانه ۰/۲۵-
- انجام فعالیت‌های بدون ساختار و بدون برنامه ۰/۱۸-
- انجام کارهای فردی و خودخواسته ۰/۰۹-

بر متغیر وابسته (بزهکاری) قابل استنتاج است. که این میزان تاثیرگذاری در راستای تحلیل رگرسیون چندگانه است. یعنی عناصر شاخص‌های پنج‌گانه فعالیت‌های روزمره و مشغول بودن بر متغیر وابسته «بزهکاری» اثر کاهنده و موثری دارند. با این تفسیر می‌توان انتظار داشت که اگر شاخص‌های پنج‌گانه فعالیت‌های روزمره و مشغولیت در خانواده و جامعه تکثیر شود، از میزان بزهکاری به طور قابل ملاحظه‌ای کاسته خواهد شد.

شاخص‌های برازش مدل نیز موید این است که مدل از برازش نسبتاً خوبی برخوردار است. در مدل حاضر شاخص^۳ GFI ۰/۹۲ است و میزان شاخص^۴ AGFI هم برابر ۰/۸۵ است. بنابراین می‌توان گفت مدل دارای برازش خوبی است.

¹ Root mean square error of approximation

² Chi-square

³ Goodness-of-fit measures

⁴ Adjusted goodness-of-fit measures

نتیجه‌گیری

فرضیه	ابعاد فرضیه	ضریب استاندارد دگرسیونی چندگانه	ضریب الگوی معادلات ساختاری
	انجام فعالیت‌های مربوط به عضویت در باشگاه‌های ورزشی، انجمن‌های ادبی، انجمن‌های فرهنگی و انجمن‌های علمی	-/۵۲	-/۷۰
	انجام فعالیت‌های درون خانه	-/۳۳	-/۳۱
	انجام فعالیت‌های بیرون خانه	-/۲۱	-/۲۵
	انجام فعالیت‌های بدون ساختار و بدون برنامه	-/۱۱	-/۱۸
	انجام کارهای فردی و خودخواسته	-/۰۵	-/۰۹

بر اساس جدول فوق که به مقایسه متغیرهای پیش‌بینی کننده بر اساس دو نوع تحلیل چندگانه‌ی آماری می‌پردازد، تحلیل رگرسیون چندگانه متغیرهای اصلی، انجام فعالیت‌های مربوط به عضویت در باشگاه‌های ورزشی، انجمن‌های ادبی، انجمن‌های فرهنگی و انجمن‌های علمی در جامعه را به عنوان پیش‌بینی کننده اصلی بزهکاری معرفی می‌کند. در الگوسازی معادلات ساختاری هم همین نتیجه قابل توجه است.

با عنایت به نتایج دو نوع تحلیل چندگانه‌ی آماری یعنی «تحلیل رگرسیون چند متغیری و الگوسازی معادلات ساختاری» می‌توان با اطمینان بیشتری چنین نتیجه‌گیری نمود که در سطح خانواده و جامعه ضعف و نبود فعالیت‌های روزمره هدفمند و مشغولیت، احتمال بروز بزهکاری را افزایش می‌دهد. است و در مقابل اشتغال در فعالیت‌های روزمره هدفمند و مشغولیت در انجام فعالیت‌های مربوط به عضویت در باشگاه‌های ورزشی، انجمن‌های ادبی، انجمن‌های فرهنگی و انجمن‌های علمی، احتمال بروز بزهکاری را کاهش می‌دهد.

منابع فارسی

- رئیس دانا، فریبرز، ۱۳۸۱ "تحلیلی بر شاخص‌های فقر و نابرابری در ایران" تهران: همایش چالشها و چشم‌اندازهای توسعه ایران.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله، (۱۳۸۳)، "آسیب‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی"، تهران: انتشارات آن، چاپ اول.
- مشکانی، محمدرضا و همکاران (۱۳۸۱) "سنجش تاثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان"، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره چهارم، شماره ۲.
- ممتاز، فریده (۱۳۸۱). "انحرافات اجتماعی: نظریه‌ها و دیدگاهها"، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۴). مدل یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم افزار لیزرل، چاپ اول، تهران: نشر سمت.
- هیوز، گوردون ترجمه کلدی، علی‌رضا، جفتایی، محمدتقی (۱۳۸۰) "پیشگیری از جرم (کنترل ریسک و مدرنیته اخیر)" تهران: چاپ اول، انتشارات سازمان بهزیستی کشور و دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.

منابع انگلیسی

- Alarid, Leanne Fiftal, Velmer S. Burton Jr., and Francis T.Cullen. (2000). "Gender and crime among felony offenders: assessing the generality of social control and differential association theories." *Journal of Research in Crime and Delinquency* 37(2):171-200.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley: Univ. of Ca Press.
- Hirschi, T.& M.Gottfredson. (1986). "The Distinction Between Crime and Criminality". In *Critique and Explanation: Essays in Honor of Gwynne Nettler*, edited by T. Hartnagel & R.Silverman (pp.44-69). NJ:Transaction.
- Gottfredson, Michael and Travis Hirschi, (1990), *A General Theory of Crime*. Palo Alto: Stanford University Press.
- Clarke, R. V. and M. Felson (Eds.) (1993). *Routine Activity and Rational Choice Advances in Criminological Theory*, Vol5. New Brunswick N.J: Transaction Books.
- Felson, M. (1997). *Technology, business, and crime*. In Felson, M. and R.V. Clarke. *Business and Crime Prevention*. Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Felson, M. (1998). *Crime and Everyday Life*, Second Edition. Thousand Oaks, CA:Pine Forge Press.
- Felson, M. and R.V. Clarke (1998). *Opportunity Makes the Thief*. Police Research Series Paper 98. Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate.. London: Home Office.
- Felson, M. (1998). *Crime and Everyday Life*, Second edition. Thousand Oaks. CA: Pine Forge Press.
- Cohen, Lawrence E. and Marcus Felson (1979). "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach." *American Sociological Review*, 44: 588-6.5.
- Felson, Marcus (1994), *Crime and Everyday Life: Insight and Implications for Society*. Thousand Oaks, CA: Prine Forge Press.
- Eck, John E. (1995). *Examining routine activity theory: A review of two books*, *Justice Quarterly* 12 (4): 783-797.
- Miethe, Terance D., Mark C, Stafford, and J. Scott Long (1987). *Social differentiation in criminal victimization: A test of routine*

- activities/ lifestyle theories. *American Sociological Review* 52(2):184-194.
- Moriarty, Laura J. & James E. Williams (1996). Examining the relationship between routine activities theory and social disorganization: An analysis of property crime victimization. *American Journal of Criminal Justice* 21(1):43-59.
 - Mustaine, Elizabeth Ehrhardt & Tewksbury, Richard (1997). Obstacles in the assessment of routine activities theory. *Social Pathology* 3(3):177-194.
 - Walter Reckless, Simon Dinitz, and Ellen Murray, (1956). "Self Concept as an Insulator against Delinquency," *American Sociological Review* 21:744-756.
 - Walter Reckless, Simon Dinitz, and Barbara Kay, (1957). "The Self Component in Potetial Delinquency and Potential Nondelinquency," *American Sociological Review* 25:566-570.

ژړوېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی